ناساندنی کتێب/ نیگەرانی کەتایی نەهاتووی کوردەکانی عێراق.. ئەرسەلان حەسەن

پێش ٣٦ساڵ فڕۆکەکانی عێراق کیمیایییان بەسەر شاری هەڵەبجەدا باراند. دەکرێت ئەم جینۆسایدە بەراوردبکرێت بەتاوانی فڕۆکەکانی نازی کەندەر لیژیۆن، کە لەنیسانی١٩٣٧ شاری باسکی گێرنیکای وێرانکرد. ڕۆژنامەنووس، بیاتریس دیلێز، بەمشێوەیە ئەم تراژیدیایە دەگێڕێتەوە.

بەرگی کتێبەکە

لە ساڵی ١٩٨٨، شەڕی ئێران و عێراق چووە هەشتەمین ساڵەوە. هەر دوو وڵات بەستییان لە بڕا. لەگەڵ ئەوەشدا، ساڵێک پێشتر و لەدوا کردەوەی دووژمنایەتیدا، سەدام کە خەڵکاوا و سڤیەتی بە سەنگەرێک لەبەرامبەر ئیسلامگەرایییان دەزانی و چەکییان بە هێواند دەکرد، بەرپرسیاری "چارەسەر کردنی پرسی کوردستان"ی بە ئامۆزاکەی علی حەسەن ئەلمەجید، ناسراو بەعەلی کیمیایی سپارد. ئەلمەجید بەپێشێلکردنی یاسا نێودەوڵەتییەکان، بە تایبەت هێکەوتننامەی هێگری و سزادانی تاوانی جینۆساید (١٩٤٨)، هەوێدەدا دانیشتوانی گوندە کوردنشینەکانی پارێزگای سلێمانی، هەوڵێر و دهۆکی جافایەتی بەگازی خەردەل تەپ باران بکات.

بیاتریس دیلەز

ڕۆژنامەنووس بیاتریس لە کتێبەکەیدا، "جینۆسایدی لەبیرکراو، دەنگی تووڕەی گەلی کورد"، بە هەی تووژینەوەیەکی مەیدانی تایبەت بە ئاستیێ بەگەدارکان کە لەشایەتحاڵان و شۆڕشگێڕانی پێشمەرگە وەرگیراون و پاڵپشت بەوانینی ڕۆخنەیانە و نەخشەکان، باسی ئەم کارەساتانە دەکات.

مێژووی ئەرمینیا

بیاتریس دیلەز دەگەڕێتەوە چەن ئەلمەجید ڕەدەدات "مهمات خاص" لە هەڕەبجە و خورماڵ بەکاربێنن. ناوچەیەکی دانیشتوان ٥٥ هەزار کەس، لەسەرەتادا بەشێک نەبووە لە "ناوچە قەدەغە کراوەکان"، کە لەچوارچێوەی کەتا چارەسەرکردنی پرسی کورد و بە پێی بڕیاری ٤٠٠٨ی پەسندکراوی حوزەیرانی ساڵی١٩٨٧، دەبووە لەیشوەی هەموکەشە و گرفتەکانی ژیان تێیدا، چارەسەر کرابا.

ئەم بڕدووماندە ٥٠٠٠ قووربانی و ١٠ هەزار بریندداری بە کردەوە بەدناوەکانی ئەنفال زیاد کرد. کردەوەیەکی وەرانکەر کە لەماوەیەکی کەمی زیاتر لە شش مانگ بەکورتی ١٨٢ هەزار قووربانی لێکەوتەوە. بڕگومان کوشتنەکە بەمەبەستی جینۆساید بووە. عێراقییەکان لاسایی تورکە لاوەکانی کەمیتەی ئیتحاد و تەرەقی (CUP) ساڵی ١٩١٥یان کردەوە، بە لەناوبردنی ئەرمەنییەکانی دانیشتووی ئیمپراتۆری پێشووی عوسمانی.

پرۆتەکۆلی ساڵی ١٩٢٥ی جنێڤ، بەکارهێنانی ئەم چەکە قەدەغە دەکات، عەلی حەسەن ئەلمەجید، لە ٢٦ی ئاداری ساڵی ١٩٨٧، لەبڕدەم دەسەاتدارانی حزبی بەعس بەشانازییەوە دەڵێت: "تەنیا ڕۆژێک بەچەکی کیمیایی پەلاماری ئەوان (کوردەکان) نادەم، ١٥ ڕۆژ درێژە بەپەلاماردانیان دەدەم."

نەئەمریکا، نەووسیە، نەفەرەنسە و نەڕۆکخراوی نەتەوە یەکگرتووەکان بەپەویستییان نەزانی گچەکترین دەنگی ناڕەزایی چ لەدەستپێکی کردەوەی ئەنفال، لە بەهاری ١٩٨٧ و چ بەدرێژایی فراوان بوونی کردەوەکە لە ساڵی دواتر هەبێن. دادگای تاوانی نێودەوڵەتی (ICC-CPI) نەیتوانی لەمبارەیەوە بڕیار بدات، چونکە تەنیا

دەتوانێت بەیار لەوتاوانانە بدات، کە دوای دامەزراندنی لە ساڵی ٢٠٠٢دا ڕوویانداوە.
بیاتریس دیلەز، کچە کوردەکی ٢٥ ساڵەی سنوور ناوی کردووەتە پاڵەوانی چیرۆکەکەی، کە بۆگەنجی قوربانی کیمیاباران بوو و بەتەکچوونی ژە دنگیەکانی بەهەی بەنکردنی گازە کیمیاییەکان، کۆشەی بەدروستی قسەکردنی بە دروست بووە. بەهەی ئاسانکارییە وریاکانی، ئەم ڕۆژنامەنووسە دەمانبات ناو خەزانی ئەم ژنە گەنجەوە. بە ئاڕاوگۆکردنی بیروڕای هەکارەکانی زەبر و زەنگی، ئۆوشوینەی پێش دەستپێکی باسکردنی یادەوەریی خەی و نزیکەکانی، وشەی "هەڵاتن"، "خەشاردنەوە" و "خەبات" وەک سەربەند دووبارە دەکرێنەوە.
یادەوەرییەکی پە لەووداوی بەئازار، لەوە ترس، برسێتی، تێنەگەیشتن و نائومێدی بەیەکداچوون. ژیانێک کە بە هەمیشە داخی یادەوەری ئەم ڕووداویان پەوەیە، ئەو ڕۆژە مانگی ئابی ساڵی ١٩٨٨، کاتژمێر ٢٢، کاتێک یەکەم فڕۆکەی مەک ٢٣ی دەستکردی ڕووسیە لە ئاسمان دەرکەوت و گورزە کوشندەکەی هەڵشت و بەنی سەو کە تایبەتمەندی بەمبی کیمیاییە، گەیشتە خەکی گوندەکە.
خاتوونی تووژەر، لەهاتووانە وتوژی نەوان ڕزگار بووان و باسکردنی ڕووداوەکان تەکنیکاو و لە ئەیلوولی ساڵی ١٩٦٩، لەگەڵ خەی دەمانبات سووریە، دوورترین شوێنی باکووری وڵات. لەو سەردەمەدا، سەربازە عەراقییەکان ٣٩ کەس، ٢٥ مەسیحی و چواردە موسەمانیان کووشت. بە بیانوی کەمی کات و ترسی گیانەوەی سووپا، بە پەلە لاشەکانیان لەگەڵەکی بەکەمێ و بە بە چاوکردنی نەریت بەخاکسپارد. ئەمەش بابەتێکی دیکە بوو کە دەیسەلمێنێت ڕقی حزبی بەعس دژی کوردەکانی خوازیاری مافەکانیان، گەر پەویستبکات، چاوەڕوانی شەی عەراق و ئەرانی نەدەکرد تا خەی دەربخات.

داوی نەوت

بیاتریس دیلەز، بیرمان دێنێتەوە ڕاگواستنی کوردەکان لەنەوان ساڵەکانی ١٩٦٩ تا ١٩٨٢، بەئامانجی بەعەربکردنی خاکەکەیان. بەتایبەت لە ساڵی ١٩٧٢، کاتێک حکومەتی بەعس درکی بەهەندەکانی سامانی نەوتی شاراوە کرد لەژێر زەوی کەرکووک. پاشان، هەر بەهەنێکی چارەسەرکردنی ئاشتیانەی پرسی کوردەکان و تایبەتمەندی نەتەوەیی و کەلتووریان ڕەتدەکرێتەوە، کە لە ساڵی ١٩٥٧، لە ٦٤٪ی دانیشتوانی ئەم ناوچەیە و دوای ٢٠ساڵ، تەنها لە ٣٧٪ی بوون.
نووسەر، لەوانگەی خەیەوە ئاماژە بە بەشێکی دیکەی کارەساتەکە دەکات کە لە ساڵی ٢٠١٤ ڕووی داوە: کردەوەی جینسایدکردنی

ئەزیدییەکان کە زەربەیان لەشاخەکانی شەنگال دەژین و داعش بە لەدین هەگبەاوی دەزانین. بەرنامەی تیرۆریستەکان بەهەی هەزی پەشمەرگەو شکستی هەنا. دوای شەکی سەخت، ئەندامانی هاوپەیمانان توانیان پیاوان لە لەناوچوون و ژنان لە کەیلایەتی سیکسی ڕزگار بکەن. بە کورتی، ٦٤١٧ ژن و منداڵ لەیەکەم هێرشی پەلامارەکە ڤەنران و نزیکەی ١٣٠٠ ئەزیدی کووژران.
سنوور، لەگوێگرتن لەقسەکانی بیاتریس دیلەز فەری زەر شت بوو کە باسی مەژووی ئەزیدییەکانی بە دەکرد. ئەو لە هەرەمی کوردستانی ئاهێز، دەخوازێت وەک هەر ژنەکی گەنج سەربەخۆ بژی.

- دغدغۆ های بی پایان کردهای عرا ق- جان میشل مورل
orientxxi.info